

חובה אלא באבר שיש בו גו"ע, אבל אבר שאין בו גידים ועצמות כגון כליות וטחול וכו' — פטור. וכנראה חזר בו בפרט זה. (התשובות בח"א נכתבו בשנת תשי"ד, ושהתשובה בח"ג בתשכ"ט). וע"ש בח"א מש"כ להתיר שריפה ושאר מיני איבוד. וע' בחזו"א יו"ד רח,ו).

'אמר רב חסדא: שמע מיניה מרבי מאיר, האי סהדותא — עד שיתין שנין מידכר, טפי לא מידכר. ולא היא, התם הוא דלא רמיא עליה, אבל הכא, כיון דרמי עליה, אפילו טובא נמי' — לפי פרוש רש"י יצא חילוק אם מלכתחילה ייחדוהו להיות עד בדבר, שאז רמיא עליה וזוכרה לשנים רבות, אם לאו. והפוסקים לא חילקו, ומשמע שגם כשלא ראה בתורת עד — אין לחוש שמא אינו זוכר. וכתב הבית-יוסף (חושן משפט כט) בפירוש טעמם, שכל דברי הגמרא נאמרו רק לדעת רבי מאיר המגביל זמן הזכירה לשישים שנה, אבל להלכה שפסקנו כרבי יהודה — אין הגבלת זמן.

[ומדברי המרדכי (מובא בתוס' יום טוב ב"ב ב"ד) משמע שפוסק כרבי מאיר. ואפשר שטעמו מפני שרב חסדא הוכיח מדבריו, ונשאו ונתנו בגמרא על שיטתו. ולפי שיטה זו יש לומר שגם לענין עדות יהא חילוק אם עשאוהו עד בדבר אם לא, כנ"ל. באר אליהו כה,נח].

ולולא פרוש רש"י יש לומר שכוונת הגמרא לחלק בין נידון תלוליות שאין שם עדות שלא היתה סמוכה, אלא שאין בזכרונם שהיתה סמוכה ('לא רמיא עליה'), ובין מקרה שמעיד שזוכר הדבר ('רמי עליה'). ונראה שזו כוונת הפוסקים שלא חלקו אם עשאוהו עד אם ראה סתם וכתב. (חזון-איש קלה. לדבריו שם, אין להוכיח מהמרדכי שפסק כר"מ, שאף רבי יהודה מודה בעלמא).

*

'כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה אפילו לאחר כמה שנים. אמר רב הונא: והוא שזוכרה מעצמו' —

ברמז: כותב אדם עדותו על השטר — התורה נקראת עדות ונמשלה לשטר מפני האותיות החרות עליה. והנה האדם קודם בואו לעולם הזה, לומד כל התורה כולה, שהוא אז בהיכל העליון ורואה האורות — המה אותיות התורה. וכשמגיע לעולם הזה נשכחת ממנו עדות זו, ועל ידי עיסוקו בתורה בעוה"ז יכול להעיד עדותו הנ"ל ולהחזירה אליו אפילו לאחר כמה שנים. ובלבד שזוכר בעצמו — שצריך לזכור עצמיות שלו ושורשו, ועל ידי זה כשרואה את השטר הוא נזכר מעט מעט באותם אורות עליונים עד שבא לחלקו, ויוכל להזכיר עצמו כל מה שראה ולמד בהיותו בהיכל העליון. (עפ"י הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג — 'דברי שמואל' פרשת זכור)

דף כא

'אבל אמגלתא לא, דלמא משכח לה איניש דלא מעלי וכתב עילויה מאי דבעי' — משמע שאם לא כתב כלום ממעל לחתימה, אי אפשר לתבוע ממון על סמך חתימה בלבד. ומכאן למוציא על חברו גליון חלק עם חתימתו, אין לו שום תביעה, ויכול החתום לטעון ממני נפל ומצאתו. אך זהו מצד הדין אבל מצד המנהג כתב הב"ח שכבר נהגו בארצות הללו לגבות בו על פי תיקון המדינות. ואולם במקום שאין מנהג קבוע נראה שאין לגבות בו. (עפ"י ש"ך חו"מ סט סקי"ט, כדעת העיר-שושן).

'וסבר שמואל דלמא איכא דסבירא ליה הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו ובהא אפילו מחביריו...'

— ולא אמרו בפשטות כדלעיל, דלמא איכא מאן דס"ל הלכה כרבי אפילו מחבריו — יש מי שכתב להוכיח מדברי שמואל עצמו במקום אחר (פסחים כז.) שאין לחוש כלל לדעה כזו, לפסוק כרבי מחבריו, מלבד במקום שמסתבר טעמו. [ואף מה שאמרו לעיל 'מהו דתימא הלכה כרבי מחבריו ואפילו מחבריו' יתפרש כן, דוקא כשמסתבר טעמו]. (עפ"י בכור שור. וערש"ש; שו"ת חות יאיר צד ד"ה ומה שאמרו 'מחבריו'; העמק שאילה — ברכה קסט, ב).

'עד ודיין... אמר רבא מאי מעליותא, מאי דקא מסהיד סהדא לא קא מסהיד דיינא ומאי דקא מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהדא' — ואינו דומה לשני עדים שכל אחד מעיד על מעשה אחר, כגון אחד על הלואה ואחד על הודאה, שמצטרפים לחייב את הנידון (כרבי יהושע בן קרחה — להלן ובסנהדרין ל; חו"מ לו.) — כי שם שניהם מעידים שפלוני חייב ממון, ולא אכפת לנו בסיבה המחייבת אלא בחיוב עצמו, אבל כאן הלא אין שניהם מעידים על חיוב ממון, רק העד מעיד על חיוב הממון ואילו הדיין מעיד על כשרות השטר בלבד [ונוגע הדבר לחיוב ממון רק בעקיפין], וכיון שהם שני ענינים — אין להם צירוף.

ואף על פי שאם מת אחד מן העדים ושנים מן השוק מעידים על חתימתו, מצטרפת עדותם עם החי שמעיד על חתימתו, והלא אלו מעידים על כתב יד המת וזה מעיד על מנה שבשטר — לא קשיא, כי שם אין צריך צירוף כלל, שהרי יש על השטר שני עדים המעידים על מנה שבשטר, מאחר וקיימו שני עדים את חתימת המת, אבל בעד ודיין, שהעד מעיד על חיוב הממון והדיין אינו יכול להעיד בזה אלא בדבר אחר — אין מצטרפים, כי על כל דבר יש רק עד אחד בלבד. (עפ"י אגרות משה חו"מ ה"א טז. ע"ש עוד באורך. וע"ע בשיטמ"ק בשם הרשב"א; שו"ת הריב"ש שפב; רש"ש; שערי ישר ז, כג).

(ע"ב) 'שלשה שישבו לקיים את השטר, שנים מכירין חתימות ידי עדים ואחד אינו מכיר — עד שלא חתמו מעידין בפניו וחותם, משחתמו אין מעידין בפניו וחותם' — כתב הרא"ש להוכיח מכאן שאין צריך להעיד על חתימת העדים בפני שלשת הדיינים יחד אלא די שיעידו בפני כל אחד ואחד בפני עצמו, שהרי אין פוסלים אלא בשביל שחתמו שקר, הא בלאו הכי כשר. והש"ך (מו"ס ס"ק סג) דחה ראייתו, שכיון שעד נעשה דיין הרי כאילו הועד בפני כולם. (וערש"ש).

דף כב

'בעא מיניה שמואל מרב, אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני מהו...' — השאלה היא אם גם כאן מועילה אמתלא, או שמא כיון שבידה להיטהר אין סומכים על נתינת אמתלא אלא אומרים לה הרי מים בנהר, לכי וטבלי. (עפ"י ר"ן. וע' סברות נוספות בחדושי אנשי שם ובמהרש"א. וע"ע באגרות משה או"ח ח"ד עה, ב).

(ע"ב) 'תנא מיניה ארבעים זימנין ואפ"ה לא עבד שמואל עובדא בנפשיה' — בכמה מקומות מצינו ששמואל הורה הלכה למעשה [לעצמו או לאחרים] להחמיר יותר מן הדין — ע' לעיל יד. ביצה כט. גדה כה: וכן יש לפרש בכורות נה: 'פליגא דידיה אדידיה' (עפ"י שו"ת הרא"ש לא, י. וע"ש כב, ה; תוס' בשבת קמג. ד"ה שמואל. וכן מצינו לפירוש רשב"ם בפסחים ק. ששמואל פסק מדינא כרבי יוסי אלא שהחמיר על עצמו לפרוס מפה). וכבר דנו מכאן האחרונים אם מותר להימנע ממצות עונה משום מדת חסידות, או שמא דוקא מדעת אשתו מותר. ע' לחם ושמלה קפה סק"ג; שו"ת רב פעלים ח"ב יו"ד לד. [ואולם יש סוברים שהנהגת שמואל אינה ממדת חסידות אלא שחלק לדינא וסבר שאין מועיל אמתלא בכל האופנים — ע' באריכות באגרות משה הנ"ל].